

Oikeus suomenkieliseen vanhustenhuoltoon

Kaikilla ihmisillä on oikeus arvokkaaseen ja turvalliseen vanhuuteen. On tärkeää, että vanhus saa käyttää omaa äidinkieltään ja pystyy helposti jakamaan kokemuksiaan toisten kanssa. Sekä ruotsalainen että kansainvälinen tutkimus ja eri puolilta saadut kokemukset osoittavat, että omalla äidinkielellä annettu vanhustenhuolto lisää vanhuksen hyvinvointia ja parantaa hoidon laatua.

Kulttuuri ja kokemukset

Kyse ei ole vain hoivaa antavan tahon käyttämästä kielestä vaan myös kulttuurista. Yhteiset tavat ja perinteet, musiikki, suomenkieliset kulttuuritapahtumat ja kirkolliset palvelukset virkistävät vanhuksia ja edistävät heidän hyvinvointiaan. Ne lisäävät myös turvan tunnetta ja kodinomaisuutta, mikä vaikuttaa myönteisesti vanhuksen elämänlaatuun.

Suomenkielisestä vanhustenhuollosta on Ruotsissa tarjolla monia hyviä esimerkkejä. Sosiaalihuollon kartoitukset sekä muualta kerätyt kokemukset osoittavat, että niin vanhuksia kuin heidän läheisensäkin sekä hoivahenkilökunta arvostavat suomenkielistä vanhustenhuoltoa. Se on osoittautunut tärkeäksi myös monikulttuurisille perheille ja niille perheille, joissa ei enää puhuta vanhuksen äidinkieltä.

Ruotsinsuomalaiset ovat yksi Ruotsin kansallisista vähemmistöistä

Ruotsin kansallisen vähemmistöpolitiikan mukaan ruotsinsuomalaiset tunnustettiin vuonna 2000 yhdeksi Ruotsin viidestä kansallisesta vähemmistöstä ja suomen kieli yhdeksi viidestä kansallisesta vähemmistökielestä. Laki kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä (2009:724) takaa muun muassa vanhuksen oikeuden suomenkieliseen vanhustenhuoltoon. Tarkoituksena on turvata ruotsinsuomalaisille vanhuksille oikeus turvalliseen ja arvokkaaseen hoivaan ja vanhustenhuoltoon.

Perustuki

Vähemmistölain mukaan kaikkien Ruotsin kuntien tulee huomioida kansalliset vähemmistöt. Hallintoviranomaisten, kuntien ja maakäräjien tulee informoida kansallisia vähemmistöjä niiden oikeuksista. Tämä velvollisuus koskee myös tiedotusta oikeudesta suomenkieliseen vanhustenhuoltoon.

Ruotsinsuomalaisilla on oikeus käyttää suo-

men kieltä suullisissa ja kirjallisissa yhteydenpidoissa tiettyjen viranomaisten, kuten esimerkiksi kuntien kanssa. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että kunnan puhelinkeskukseen tai asiakaspalveluun voi soittaa ja puhua suomea. Sieltä neuvotaan kenen puoleen voi kääntyä saadakseen tietoa suomenkielisestä vanhustenhuollosta.

Suomen kielen hallintoalue

Osa Ruotsin kunnista kuuluu niin sanottuun suomen kielen hallintoalueeseen. Näissä kunnissa ruotsinsuomalaisilla on erityisiä oikeuksia. Lisää tietoa suomen kielen hallintoaluekunnista löytyy muun muassa osoitteesta www.minoritet.se.

Suomen kielen hallintoalueeseen kuuluviensa kunnissa tulee tarjota vanhustenhuoltoa kokonaan tai olennaisilta osin suomen kielellä henkilöille, jotka ovat oikeutettuja siihen avuntarpeen päätöksen nojalla (lisätietoa alempana). Vähemmistölain mukaan kuntien tulee myös huomioida vanhuksen tarve ylläpitää omaa kulttuuri-identiteettiään. Kuntien tulee informoida vanhustenhuoltoa tarvitsevia henkilöitä mahdollisuuksista suomenkielisiin palveluihin sekä hoivaan.

Hallintoaluekuntien ulkopuolella

Myös hallintoalueen ulkopuolelle jäävissä kunnissa tulee tarjota vanhustenhuoltoa kokonaan tai olennaisilta osin suomen kielellä, jos kunnassa on suomenkielistä hoivahenkilökuntaa. Sosiaalipalvelulain (2001:453) mukaan kuntien tulee pyrkiä toimimaan siten, että niillä on kansallisten vähemmistökielten taitoista henkilökuntaa vanhustenhuollossa. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikkien kuntien tulisi kartoittaa kansallisten vähemmistökielten tarve ja rekrytoida tietoisesti suomenkielistä henkilökuntaa vanhustenhuoltoon.

Vanhuksen tulee aina itse esittää toive suomenkielisestä palvelusta ja hoivasta. On tärkeää muistaa, että vanhuksella on oikeus suomenkieliseen vanhustenhuoltoon riippu-

matta siitä, osaako hän ruotsia vai ei.

Vähemmistöpoliittiset päätökset ja vähemmistölaki antavat ruotsinsuomalaisille hyvät mahdollisuudet saada vanhustenhuoltoa suomeksi. Moni suomenkieliseen vanhustenhuoltoon oikeutettu henkilö ei kuitenkaan tunne oikeuksiaan ja voi jäädä ilman sellaisia palveluja. Jotkut ovat niin huonossa kunnossa, etteivät pysty itse hakemaan asianmukaista hoitoa. Sellaisissa tapauksissa lähiomaiset tai sukulaiset voivat hoitaa yhteydenpidon kuntaan. Lähiomaisilla on myös tärkeä osa hoidon suunnittelussa ja hoivapaikan valinnassa. On toivottavaa, että sekä hoidontarvitsija itse että hänen lähiomaisensa ovat tietoisia oikeudesta vanhustenhuoltoon omalla äidinkielellä.

Muistisairaana saama hoiva

Sosiaalihuoltolain kirjassessa *Kansalliset suositukset dementiasairaana hoivaan ja huoltoon (Nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom, 2010)* painotetaan erityisesti muistisairaana itsemääräämisoikeutta sekä turvallisuuden tunteen luomisen tärkeyttä. Samassa suosituksessa korostetaan myös kielen ja kulttuurin merkitystä sekä muistisairaana äidinkieltä puhuvan hoivahenkilökunnan tärkeyttä. Suositukset koskevat vanhustenhuoltoa sekä kotihoidossa että erilaisissa asumismuodoissa. Vanhuksilla ja heidän lähiomaisillaan on oikeus saada tietoa suomeksi.

Sirkka-Liisa Ekman on tutkinut ruotsinsuomalaisien muistisairaiden mahdollisuuksia kommunikoida hoivahenkilökunnan kanssa sekä sitä, kuinka mahdolliset kielivaikeudet vaikuttavat hoivaan ja sen laatuun. Muistisairaus huonontaa asteittain ihmisen verbaalista viestintäkykyä. Sairaudentulon alussa ja keskivaiheilla kaksikielinen henkilö saattaa sekoittaa kieliään huomaamatta sitä itse. Kun muistisairaus etenee, henkilö voi siirtyä käyttämään vain äidinkieltään tai sitä kieltä, joka on ollut merkittävin lapsuuden ja nuoruuden kehitysvaiheissa. Sairauden loppuvaiheessa kaikki kommunikaatio vaikeutuu. Mahdollisuus käyttää omaa äidinkieltään hoivatilanteissa hoivahenkilökunnan kanssa on erittäin

tärkeää muistisairaalle henkilölle, jolla on tarve ymmärtää muiden puhetta ja tulla ymmärretyksi.

Kuinka voin hakea suomenkielistä vanhustenhuoltoa?

Hakemus vanhustenhuollosta tehdään aina kunnalle. Kun vanhus tarvitsee apua, hänen tai hänen lähiomaisensa tulee ottaa yhteyttä kunnan avuntarpeenkesittelijään. Tämän henkilön tehtävänä on arvioida avun ja hoidon tarve. Jos kunnassa ei ole suomenkielistä avuntarpeenkesittelijää on mahdollista käyttää tulkkiä. Tulkki tulee varata ajanvarauksen yhteydessä. Myös lähiomainen tai vanhuksen edustaja voi olla mukana, jos vanhus itse toivoo sitä. Jos vanhus toivoo suomenkielistä palvelua tai hoivapaikkaa, se on otettava esille apua haettaessa. Sama pätee myös, kun toivotaan muuttoa toiseen kuntaan, jossa on tarjolla suomenkielinen hoivaosasto tai jossa vanhuksen lähiomainen asuu. Tällaisissa tilanteissa kuntien tulee tehdä yhteistyötä.

Kunta selvittää avuntarpeen sekä tekee päätöksen palvelusta ja hoivasta, sen laajuudesta sekä siitä, kuinka hoiva annetaan. Kun kunta on tehnyt päätöksen vanhuksen oikeudesta palveluun tai hoivapaikkaan, tulee suomen kielen hallintoaluekunnissa tarjota vanhustenhoitoa kokonaan tai olennaisilta osin suomen kielellä. Muissa kunnissa tämä toteutuu, jos kunnassa on suomenkielistä hoivahenkilökuntaa.

Moni Ruotsin kunnista soveltaa vapaaehtoisesti lakia (2008:962) valinnanvapaudesta. Jos vanhus asuu tällaisessa kunnassa ja jos hän on saanut myönteisen avuntarvepäätöksen, hän voi itse valita kotipalvelun tai hoivanantajan sellaiselta yritykseltä, jolla on sopimus kunnan kanssa. Tällöin on mahdollista valita myös hoivanantaja, joka tarjoaa suomenkielistä palvelua ja vanhustenhuoltoa.

Monissa suomen kielen hallintoalueeseen kuuluvissa kunnissa on hoitokoteihin perustettu suomenkielisiä hoivaosastoja, tai niillä

on yksityisen hoiva-alan yrityksen tarjoamaa suomenkielistä palvelua tai vanhustenhuoltoa. Monissa paikoin on osastoja muistisairaille.

Ruotsinsuomalaiset ovat myös itse perustaneet kotipalveluyrityksiä ja hoivakoteja. Ruotsinsuomalaiseen hoivakotiin on mahdollista hakea myös muista kunnista. Kotikunta käsittelee hakemuksen ja tekee päätöksen hoivasta ja hoivapaikasta.

Kuinka voin tehdä valituksen?

Jos hakemus hoivapaikasta tai kotipalvelusta on hylätty tai on myönnetty vähemmän apua kuin on haettu, päätöksestä voi valittaa. Sama koskee kielteistä päätöstä suomenkielisestä hoivasta tai muutosta toiseen kuntaan, missä on tarjolla suomenkielistä vanhustenhuoltoa. Päätöksestä voi valittaa kolmen viikon sisällä siitä, kun kielteinen päätös on tehty. Avuntarpeenkäsittelijä voi auttaa valituksen tekemisessä.

Valitus jätetään sosiaalihallinnolle tai vastaavalle hallinnolle kotikunnassa. Jos kunta ei muuta kielteistä päätöstä, valituksen voi lähettää edelleen hallinto-oikeuteen. Jos on tyytymätön hallinto-oikeuden tuomioon, voi valittaa kamarioikeuteen tai aina ylimpään hallinto-oikeuden tuomioistuimeen saakka. Sinne on kuitenkin mahdollista valittaa vasta kun on saanut valitusluvan.

On myös mahdollista ottaa yhteyttä Tukholman läänin lääninhallitukseen, joka seuraa

vähemmistölain toteuttamista koko maassa. Hoidon ja hoivan tarkastuslaitos (Inspektionen för vård och omsorg, IVO) on sosiaalilainsäädännön sekä terveys- ja sairaanhoidon valvontaviranomainen. Asianomaisen tai hänen lähiomaisensa on mahdollista ottaa yhteyttä sinne, jos katsoo hoidossa ilmenneen vakavia puutteita tai tapahtuneen hoitovirheitä.

Lisätietoa vanhustenhuollosta ja hoidosta suomen kielellä

Oikeutesi hoitoon ja hoivaan – Ohjeita vanhuksille/Din rätt till vård och omsorg – En vägvisare för äldre (2016)

Julkaisun voi tilata osoitteesta:

publikationsservice@socialstyrelsens.se

tai ladata osoitteesta:

<https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20198/2016-5-16-finska.pdf>

Kielineuvoston ruotsalais-suomalainen hoivasanasto / Språkrådets svensk-finska omsorgsordlista.

Hoivasanaston voi tilata Kielineuvostolta:

suomi@sprakochfolkminnen.se

Kuntien omaa informaatiota vähemmistöistä ja vähemmistölaista, vähemmistöjen oikeuksista sekä oikeudesta suomenkielisiin palveluihin löytyy yleensä kuntien kotisivuilta.

Esitteitä vanhustenhuollosta on myös saatavilla suomen kielellä.